

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО НАЧАЛНА И ПРЕДУЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА
КАТЕДРА: СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА И СОЦИАЛНО ДЕЛО

Теодора Стоянова Генова

**ПРИНОСЪТ НА СКАНДИНАВСКИТЕ КОМПАРАТИВИСТИ (ОТ
СРЕДАТА НА ХХ ВЕК ДО ДНЕС) ЗА РАЗВИТИЕ НА
СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за придобиване на образователна и научна степен
„доктор”**

**по професионално направление 1.2. Педагогика
(Сравнително образование)**

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Проф. д.п.н. Николай Попов

София, 2017

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	3
ГЛАВА 1: ПРИНОСЪТ НА TORSTEN HUSÉN ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	10
ГЛАВА 2: ПРИНОСЪТ НА СКАНДИНАВСКИТЕ КОМПАРАТИВИСТИ ПРАКТИЦИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	21
ГЛАВА 3: ПРИНОСЪТ НА СКАНДИНАВСКИТЕ КОМПАРАТИВИСТИ ТЕОРЕТИЦИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	29
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	39
НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	42
ИЗТОЧНИЦИ, ЦИТИРАНИ В АВТОРЕФЕРАТА	44
ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	47
ПУБЛИКАЦИИ В ОБЛАСТТА НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ИЗВЪН ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	48
РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК	49

Дисертационният труд е с обем 208 страници и съдържа увод, три глави, заключение, декларация за оригиналност и достоверност, източници, приложение. Броят на източниците е 134, от които 2 на български език, 116 на английски език и 16 интернет страници. В текста са включени 5 фигури и 9 примера. Номерата на включените в автореферата фигури съвпадат с тези в дисертационния труд. Примерите и приложението не са включени в автореферата, с цел представяне на най-необходимото съдържание.

Докторантът е преподавател в Департамент по общообразователни дисциплини към Университет по библиотекознание и информационни технологии – София.

Дисертацията е разработена чрез докторантура в редовна форма на обучение в катедра „Социална педагогика и социално дело“, Факултет по начална и предучилищна педагогика към СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за официална защита от катедра „Социална педагогика и социално дело“, ФНПП в СУ „Св. Климент Охридски“ на 21.03.2017 г.

УВОД

Настоящата дисертационна работа изследва сравнителното образование в скандинавския регион чрез представяне на приносите на 14 най-видни скандинавски компаративисти за развитие на тази наука от средата на XX век до наши дни. Това е регионално научно изследване, в което разглеждам тази част от Европа като едно цяло в сравнителното образование. За това ми дава основание статията *Scandinavia as a Unit of Study in Comparative Education* (Grant, 1997), в която се посочва голямата географска, териториална, културна и езикова близост между скандинавските страни.

Основание за провеждане на изследването

На първо място, считам, че настоящото дисертационно изследване ще запълни липсата на информация относно компаративистите от скандинавските страни и техния основен принос за развитие на сравнителното образование.

На второ място, настоящият дисертационен труд би могъл да послужи за всеобхватно и задълбочено изучаване и разбиране на сравнителното образование в скандинавските страни и отгук за по-точно и обширно изучаване на сравнителното образование в световен план.

На последно място, с тази дисертационна работа се прави опит да се установи научноизследователски диалог между педагозите в България и скандинавските компаративисти, като настоящата дисертация би представлявала голям интерес именно за тях.

Разделение на скандинавските компаративисти на практики и теоретици

В настоящия дисертационен труд се разглеждат компаративисти и техният принос от Швеция, Норвегия, Дания и Финландия. Не са открити компаративисти от Исландия.

В скандинавските страни „съществуват две успоредни и неразделно свързани научни области, които са сравнително образование и международно образование” (Попов, 2014, с. 73). Отгук следва да се направи разграничение между учените, които се занимават с двете научни области: компаративистите практики, които работят в областта на международното образование, и компаративистите теоретици, които работят в областта на сравнителното образование.

Всичко това налага разделението на скандинавските компаративисти на две групи: компаративисти практики и компаративисти теоретици.

Безспорен е фактът, че най-видният представител в областта на сравнителното и международното образование, който определя обединяващото начало и по-нататъшното им развитие в скандинавските страни, е Torsten Husén. С неговата международна и компаративна дейност, той оставя силен отпечатък върху развитието на следващите поколения компаративисти. Неговият принос се разглежда в Глава 1 в настоящия дисертационен труд, като централно място е отделено на създаването на Международната асоциация за оценяване на образователни постижения (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement, IEA) и трите фундаментални международни проучвания, проведени под негово ръководство.

След Torsten Husén се разграничават 2 групи учени – групата на скандинавските компаративисти практики и групата на скандинавските компаративисти теоретици, чиито приноси се разглеждат съответно в Глава 2 и Глава 3.

Първата група се свързва с името на Скандинавската асоциация за образование в развиващите се страни (Nordic Association for Education in Developing Countries, NASEDEC). Изследователската дейност на компаративистите практики се възлага предимно от скандинавските национални агенции за подпомагане на развитието (SIDA, DANIDA, NORAD, FINNIDA), затова в този дисертационен труд се прави опит да се посочат техните основни публикации, изследванията и различните роли, които изпълняват в тези агенции.

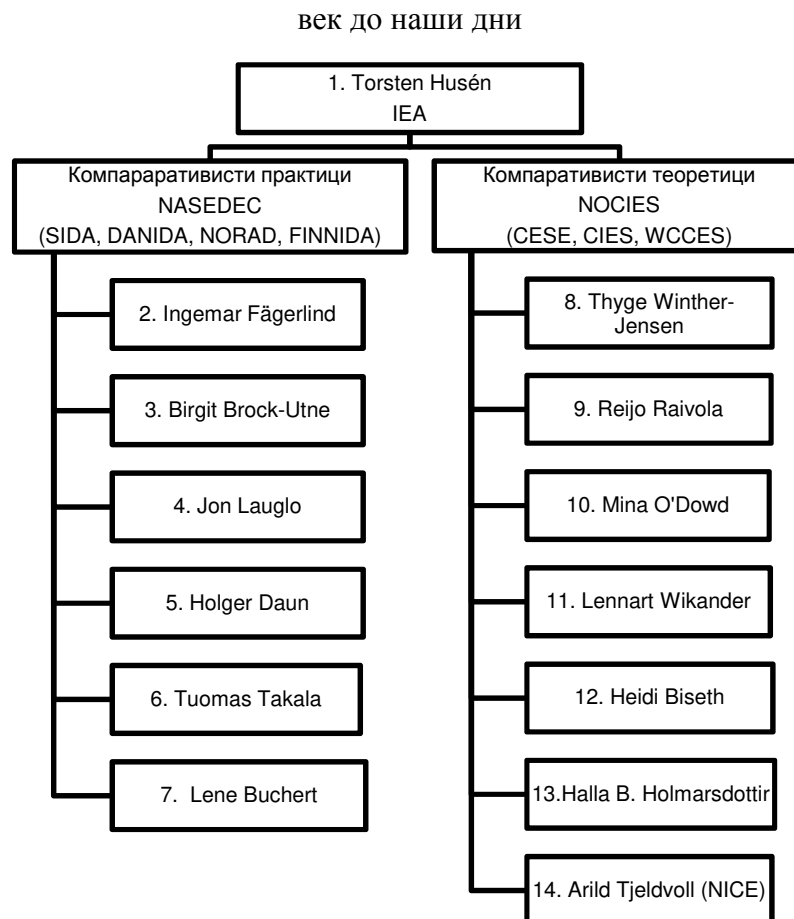
Втората група се обединява от Скандинавското дружество по сравнително и международно образование (Nordic Comparative and International Education Society, NOCIES). NOCIES се счита за подразделение на Дружеството по сравнително образование в Европа (Comparative Education Society in Europe, CESE). NOCIES поддържа тесни връзки също така със Световния съвет на дружествата по сравнително образование (World Council of Comparative Education Societies, WCCES) и Дружеството по сравнително и международно образование на САЩ (Comparative and International Education Society, CIES). Оттук в дисертационния труд се очертава приносът на скандинавските компаративисти за дейността на NOCIES и след това към останалите дружества по сравнително и международно образование.

В Глава 2 и Глава 3 анализът на индивидуалния принос на всеки компаративист се състои в представяне на кратка биографична справка, която включва информация за образованието, професионалния път, академичните интереси, по-известните

публикации, географския обseg на международните сравнителни изследвания. След това се очертават един или няколко приноса за развитие на сравнителното образование, като се привеждат доказателства със съответните публикации.

Структурният модел на скандинавските компаративисти от средата на XX век до наши дни се илюстрира във Фигура 1.

Фигура 1: Структурен модел на скандинавските компаративистите от средата на XX

Автор: Теодора Генова

Обект, предмет, цели и задачи на дисертационния труд

Обект и предмет на изследването

Обект на настоящото изследване е сравнителното образование в скандинавските страни.

Предмет на настоящото изследване е приносът на скандинавските компаративисти за развитие на сравнителното образование от средата на XX век до наши дни.

Цели и задачи

Главната цел на този дисертационен труд е да се проведе задълбочено и широкообхватно изследване на приноса на скандинавските компаративисти за развитие на сравнителното образование през горепосочения период.

Тази главна цел се операционализира чрез изпълнение на 4 конкретни цели:

Цел 1: Да се проучи приносът на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование. Тази цел се реализира в Глава 1 чрез изпълнение на следните задачи:

Задача 1.1. Да се изследва жизненият и творческият път на Torsten Husén, като се покажат най-важните му постижения в национален и международен план и през късните години на неговата професионална дейност.

Задача 1.2. Да се изучи приносът на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование като съосновател на IEA и неин председател в периода 1962-1978 г.

Задача 1.3. Да се направят изводи за приноса на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование.

Цел 2: Да се разкрие приносът на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование. Тази цел се реализира в Глава 2 чрез изпълнение на следните задачи:

Задача 2.1. Да се проучи индивидуалният принос на изтъкнати представители на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование. Това са: Ingemar Fägerlind, Birgit Brock-Utne, Jon Lauglo, Holger Daun, Tuomas Takala, Lene Buchert.

Задача 2.2. Да се изследва ролята на скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите практики – NASEDEC и скандинавските национални агенции за подпомагане на развитието, възлагащи международни изследвания – SIDA, NORAD, DANIDA, FINNIDA и да се посочи приносът на компаративистите практики за дейността на тези организации.

Задача 2.3. Да се направят изводи за приноса на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование.

Цел 3: Да се покаже приносът на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование. Тази цел се реализира в Глава 3 чрез изпълнение на следните задачи:

Задача 3.1. Да се проучи индивидуалният принос на изтъкнати представители на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование. Това са: Thyge Winther-Jensen, Reijo Raivola, Mina O'Dowd, Lennart Wikander, Heidi Biseth, Halla B. Holmarsdottir, Arild Tjeldvoll.

Задача 3.2. Да се изследва ролята на скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите теоретици – NOCIES, CESE, CIES, WCCES и паралелната организация Скандинавско международно и сравнително образование (Nordic International and Comparative Education, NICE) и да се посочи приносът на компаративистите теоретици за дейността на тези организации.

Задача 3.3. Да се направят изводи за приноса на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование.

Цел 4: Да се обобщят областите на принос на скандинавските компаративисти за развитие на сравнителното образование. Тази цел се реализира в Заключението чрез изпълнение на следните задачи:

Задача 4.1. Да се представят графично областите на принос на скандинавските компаративисти.

Задача 4.2. Да се съставят изводи за развитие на сравнителното образование в скандинавските страни.

Методи на изследване

В настоящия дисертационен труд се използват следните методи на изследване:

1. **Наблюдение.** Тук се използва пряко наблюдение по време на изследователската визита.
2. **Интервю.** Използва се индивидуално интервю с представители на скандинавските компаративисти при лична среща и по телефон.
3. **Анкета (въпросници).** Съставени са анкети (въпросници), съдържащи до 15 въпроса за събиране на данни и провеждане на интервюта.
4. **Събиране на статистически данни.** В настоящото изследване са събрани статистически данни за количествено и качествено изследване на приноса на скандинавските компаративисти.

5. **Библиографски анализ.** Този метод включва проучване, систематизиране и анализ на публикациите на скандинавските компаративисти, и на тази база – очертаване на техните основни приноси за развитие на сравнителното образование.
6. **Съдържателен анализ.** Този метод се използва предимно при проучване на съдържанието на университетски програми и учебници по сравнително образование.
7. **Исторически анализ.** Използва се при проучване на историческото развитие на сравнителното образование в скандинавските страни, както и при позоваване в ретроспективен план на краткия преглед на дейността на организациите, свързани със скандинавските компаративисти.
8. **Сравнение (описание, анализ, синтез).** Използват се и трите нива на приложение на този метод – описание, анализ, синтез. Сравняват се двете групи на скандинавските компаративисти; техните основни приноси и контекста, който изследват; образователни програми; етапи на развитие на сравнителното образование и др.
9. **Моделиране.** Използва се при изграждане на структурен модел на скандинавските компаративистите от средата на XX век до наши дни и означаване на положението на двете групи компаративисти посредством матрицата на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват по Phillips и Schweisfurth (2014, с. 67).
10. **Генерализация.** Тук се използва като отделен метод предимно при систематизиране на изводите за приноса на скандинавските компаративисти.

Изследователска визита в Норвегия

Данните в настоящата дисертационна работа са получени в резултат на двумесечна изследователска визита по сравнително образование в Департамента по образование към University of Oslo, Норвегия в периода 17.08.2015 - 15.10.2015 г. под научното ръководство на професор Lene Buchert, която ръководи университетската програма по сравнително и международно образование там. Работата по дисертационното изследване се финансира от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство по Програма BG09 „Фонд за стипендии на Европейското икономическо пространство” по мярка „Проекти за мобилност във висшето образование”, есенен/зимен семестър на 2015-2016 академична година.

Дейностите, проведени в рамките на изследователската визита в University of Oslo, Норвегия, са следните:

1. Количествен и качествен анализ на произведенията на компаративистите от скандинавските страни.

2. Осъществяване на контакт и кореспонденция с учените чрез електронна поща, по телефона и при лични срещи.

3. Провеждане на 8 интервюта с компаративисти практики и компаративисти теоретици от скандинавските страни при лична среща или по телефона. Списъкът на интервюираните компаративисти в периода септември - октомври 2015 г. е поместен по-долу.

4. Събиране на автобиографии и библиографии на представителите.

5. Получаване на консултации от научния ръководител, проф. Lene Buchert, за работата върху дисертационното изследване.

6. Събиране на статистически данни, класификация и съставяне на анализи.

7. Анализиране на съдържанието на университетски програми по сравнително образование и други налични материали.

Списък на интервюираните компаративисти (септември - октомври 2015 г.)

Име	Институция	Начин на провеждане	Дата
Birgit Brock-Utne	University of Oslo	Лична среща	10.09.2015 г.
Heidi Biseth	Høgskolen i Sørøst-Norge	Лична среща	18.09.2015 г.
Ingemar Fägerlind	IE, University of Stockholm	По телефона	22.09.2015 г.
Jon Lauglo	University of Oslo	Лична среща	23.09.2015 г.
Lene Buchert	University of Oslo	Лична среща	25.09.2015 г.
Mina O'Dowd	Lund University	По телефона	01.10.2015 г.
Halla B. Holmarsdottir	Oslo and Akershus University College of Applied Sciences	Лична среща	07.10.2015 г.
Thyge Winther-Jensen	Danish University of Education	По телефона	09.10.2015 г.

ГЛАВА 1: ПРИНОСЪТ НА TORSTEN HUSÉN ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

В Глава 1 на дисертационния труд се разглежда приносът на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование.

Всички мнения в областта на сравнителното образование в скандинавските страни (Fägerlind, Marklund & Chinapah, 1991; Epstein, 1994; Harbo, 2004; Mitter, 2009; O'Dowd, Winther-Jensen & Wikander, 2015) единодушно сочат, че Torsten Husén (1916-2009) е най-видният представител в тази област от средата на XX век, който получава широка известност извън границите на собствената страна и регион.

С всеобхватната си компаративна дейност той оставя огромен отпечатък върху развитието на сравнителното образование в региона и света и повлиява съществено върху по-нататъшното развитие на тази научна област. Той е ученият, който определя насоката на развитие на следващите поколения компаративисти практики и компаративисти теоретици в скандинавските страни, които се опират на основата, положена от него.

Той е първият компаративист от скандинавските страни, който се счита безусловно за една от най-влиятелните фигури в сравнителното образование според проучването *A Survey of Comparativists and Their Literature*, проведено от Cook, Hite & Epstein (2004, Таблица 17). Това ми дава основание в настоящата дисертационна работа да приема, че Torsten Husén заема челно място сред компаративистите практики и компаративистите теоретици в скандинавския регион.

Глава 1 съдържа 3 параграфа, които са посветени на изследване на приносите на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование.

В **Параграф 1.1.** се прави кратък аналитичен преглед на жизненият и творческия път на Torsten Husén, като се показват най-важните му постижения в национален и международен план и през късните години на неговата професионална дейност.

Жизненият и творческия път на Torsten Husén могат да се разделят на неговите постижения в национален и международен план и на постиженията му през късните години, които му отреждат важно място в развитието на сравнителното образование.

През 1942 г. Torsten Husén е нает от шведката армия като експерт със задачата да състави отчет за това как изпитите за установяване на способностите на даден човек могат да се използват в шведската армия. Той работи за армията в продължение на

близо 10 години като старши военен психолог до 1953 г., когато получава първия си професорски пост. Тази позиция му дава възможност да използва натрупаните данни за провеждането на фундаментални проучвания като например дисертационното му изследване. Torsten Husén защитава докторска дисертация през 1944 г. със заглавие Adolescence – A Study of Swedish Male Youths aged 17 – 20 и обем от около 500 страници. вдъхновен от Скалата на Wechsler-Bellevue, Husén и неговият колега Sven-Eric Henricson съставят и стандартизират тест за индивидуални интелектуални способности на възрастни.

Torsten Husén продължава да развива академичната си кариера и през 1947 г. е избран за старши лектор в University of Stockholm, а през 1953 г. става професор по образование и педагогическа психология в същия университет.

Три години по-късно през 1956 г. Torsten Husén получава и професорска титла по приложна педагогика в новото Stockholm School of Education. Тази институция представлява първият по рода си в страната център за провеждане на образователната реформа в Швеция, която въвежда общообразователните училища.

Първият мащабен проект Stockholm Survey с ръководител Nils-Eric Svensson е насочен към изследване на влиянието на различни педагогически методи за организиране на групирането на учениците, които на първи етап се проследяват от тяхната пета и шеста година в училище, а после на втори етап от тяхната седма до девета година в училище. С данните от проекта се прави опит да се хвърли повече светлина върху отношението между хомогенизирането на постиженията и социалната хомогенност, когато учениците преминават от една в следваща степен или от една в следваща учебна година.

Вторият мащабен проект Curriculum Project 1957-1960 с ръководител Urban Dhillöf е свързан с проучване на съдържанието на учебни програми в общообразователни училища от 7 до 9 клас. Husén подчертава важността от систематично изучаване и поставяне за публичен дебат на целите на училищното образование, които според него трябва да се проучат емпирично, като се вземат предвид обществото и специфичните знания, които се изискват в различните професии. Тези изисквания могат да се сравнят с целите, поставени от учителите в техните програми и начина, по който се провеждат. Резултатите от този проект повлияват върху промяна на учебните програми, които се въвеждат през 1962 г. със Закона за образованието, който слага началото на училищната реформа в Швеция.

През 1963 г. Husén слага началото на първото мащабно продължение на така нареченото надлъжно (лонгитудинално) изследване в Малмьо, Швеция – Malmö Survey. Това изследване представлява една от най-продължително събираната надлъжно и много богата база от лични данни. Тази база от данни е създадена от Siver Hallgren през 1937 г. за целите на неговата дисертация. Централният въпрос, който занимава Husén, за взаимодействието между образователния напредък и социалния произход на учениците.

В края на 1950-те години Torsten Husén е поканен като представител на изследването на училищното образование в Швеция на международна конференция, организирана от UNESCO Institute for Education в Хамбург, Германия. Участниците заедно с Husén достигат до разисквания върху проблемите за образователното оценяване и до заключението, че до този момент не са правени никакви проучвания върху оценяването на образователните резултати на национално ниво, което представлява сериозна пречка за извършването на сравнителни проучвания на националните училищни системи. За да могат да се проведат такива изследвания, учените трябва да създадат международно признати и приложими инструменти, като например стандартизирани тестове за постижения и тестове за измерване на интересите и нагласите. Като следствие от тази дискусия, представителите на 12 образователни изследователски института от същия брой страни, сред които Husén има водеща роля, решават да се обединят под името на Международната асоциация за оценяване на образователни постижения през 1961 г. с акроним IEA. Husén е избран за председател на Управителния съвет на асоциацията през 1962 г. и е неин ръководител до 1978 г. Това начинание води до връчването на Husén на нова професорска титла и създаването на ИЕ в Стокхолм, Швеция. По времето, когато IEA се формира и Husén председателства асоциацията, се провеждат следните 3 фундаментални международни сравнителни проучвания: Pilot Twelve-Country Study (1959–1961); First International Mathematics Study (FIMS) (1962-1965); Six-Subject Study (1966-1973). Husén е автор и редактор на първата основна публикация върху резултатите от второто посочено проучване в два тома *International Study of Achievement in Mathematics: A Comparison of Twelve Countries* (1967). Стандартите на изследване, които първоначално се създават от тези проучвания на IEA, докато Husén е неин председател през 1960-те и 1970-те години, определят стандартите, които се изискват при по-късните международни проучвания на постиженията, проведени от организациите ETS и OECD (Palmer, 2001, с. 99).

Освен това е важно да се посочи, че Torsten Husén е един от водещите основатели на Европейското дружество по сравнително образование (Comparative Education Society in Europe, CESE), което се създава през 1961 г. в Лондон с подкрепата на Института по образование към University of London. Първият изпълнителен комитет на дружеството включва Lauwerys като президент, Idenburg и Rosselló като вицепрезиденти и Husén и Robinsohn като членове (García Garrido, 1986, с. 44).

Засилената международна образователна дейност на Husén идва в резултат не само от факта, че е избран за първия председател на IEA и съосновател на CESE, но също така и от издигането му за председател на борда на Международния институт за образователно планиране (International Institute for Educational Planning, ИИП) в Париж, Франция през 1970-те и 1980-те години. В създаването на института Husén играе странична роля в началото на 1960-те години като един от членовете в комисията по образователно планиране. Тогава Husén започва живо да се интересува от образователните проблеми в развиващите се страни, като заемането на тази позиция му дава възможност да пътува до много страни от Третия свят.

Освен това неговото име е свързано с още една организация, която развива активна дейност в областта на международното образование. Това е Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (Organization for Economic Cooperation and Development, ОЕСД), която се възползва от високите експертни умения на Husén при изследването на образователните системи на Франция, Западна Германия и САЩ и изготвянето на рецензии за тях.

В резултат на успешната международна дейност на Husén в емпиричните сравнителни изследвания Парламентът на Швеция одобрява директива за създаването на ИЕ под ръководството на Husén, който представлява единствената по рода си институция в скандинавските страни.

В отговор на нуждата от създаването на регионална организация в скандинавските страни, която да се занимава с проблемите на образованието в развиващия се свят и да служи като обединяващ център на компаративистите практики, провеждащи изследвания в тази насока, Husén способства за създаването на Скандинавската асоциация за образование в развиващите се страни (Nordic Association for Education in Developing Countries, NASEDEC) през 1981 г. и става неин първи президент (Takala, 1996, с. 3).

Заедно с Neville Postlethwaite е поканен да работи в сътрудничество като главен редактор на *International Encyclopaedia of Education: Research and Studies*.

Енциклопедията е публикувана през 1985 г. в 10 тома от издателство Pergamon Press и дава детайлна информация за актуалното състояние на проблеми и понятия в областта на образователната изследователска работа и методология. Второто издание на енциклопедията излиза през 1994 г. в 12 тома.

Husén е основният автор на първата публикация в областта на образованието на Academia Europaea през 1992 г. *Schooling in Modern European Society: A Report of the Academia Europaea*, Oxford: Pergamon Press. Също така той е един от основателите на Международната академия по образование (International Academy of Education) и неин председател в периода от 1986 до 1998 г. Мисията на академията е засилването на приноса на изследователската работа за разрешаване на критични образователни проблеми в целия свят и осигуряване на добра връзка между власти, изследователи и учители.

Като израз на признание за изключителния принос към сравнителното образование Torsten Husén е удостоен с множество национални и международни награди по време на целия му творчески път. Université de Liège в Белгия през 1969 г. награждава Husén за неговите заслуги към образованието като председател на IEA. Една година по-късно Columbia University в Ню Йорк му връчва медал „Teachers College Medal” за изключителните му заслуги в сравнителното образование. Той е и първият учен в образователната сфера, който е избран за член на Шведската кралска академия на науките (Swedish Royal Academy of Sciences) през 1972 г. и т. н. По повод на седемдесетгодишнината на Husén излиза юбилеен сборник със заглавие *International Educational Research: Papers in Honor of Torsten Husén* през 1986 г. под редакторството на колежата му T. N. Postlethwaite.

В **Параграф 1.2.** се разкрива приносът на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование като съосновател на IEA и неин председател в периода 1962-1978 г.

Смятам, че от всички заслуги на Torsten Husén най-голямо значение за развитие на сравнителното образование има неговата компаративна дейност, свързана с провеждане на емпиричните изследвания на образователните постижения на учениците в различни страни в рамките на IEA, когато той е неин втори председател в периода от 1962 до 1978 г. Първите две изследвания се провеждат в UNESCO Institute for Education в Хамбург, а третото проучване се извършва в ИЕ в Стокхолм, Швеция. Husén заедно с неговите колеги и последователи насочват областта на сравнителното образование към емпиричните сравнителни изследвания в международна перспектива, като по този

начин променят коренно представите за оценяване на образователните постижения и показват, че сравненията между резултатите на образователните постижения на учениците по различни предмети са напълно възможни и осъществими. King (1967, с. 362) заявява, че областта на сравнителното образование се обогатява от основаването и съществуването на тази асоциация, чрез която се провеждат сравнителнообразователни проучвания, които значително разширяват обхвата си на сравнение, своята ефикасност и убедителност. Тази насока на развитие повлиява на разгръщането на сравнителното образование в Швеция в посока на водене на образователна политика и планиране, основани на емпирично-количествени методи, за разлика от останалите скандинавски страни (O'Dowd, Winther-Jensen & Wikander, 2015, с. 42).

Важно да се представи състоянието на училището през 1960-те и 1970-те години през погледа на Torsten Husén в неговата страна и повечето от индустриалните западни страни, което той описва в книгата си *The School in Question: A Comparative Study of the School and Its Future in Western Societies* (1979). В нея Husén разглежда проблемите на училищното образование в международен план не само вертикално в исторически план, а в същото време хоризонтално в съвременна перспектива.

Husén представя 1960-те години като десетилетие на значителен растеж в достъпа до образование и повишаване на разноските за училищата, като следствие от еуфоричната вяра в образованието. Под натиска на инфлацията и липсата на икономически растеж 1970-те години са белязани от стремителен спад в подкрепата за образование. Училището, особено средното, като институция се превръща в мишена на жестока критика и остава за известно време в състояние на финансова криза, криза на доверие и несигурност. Затова Husén нарича тази негативна промяна „от еуфория към разочарование”. По това време не се осъзнава напълно обхвата на кризата, но ценността на училището като институция категорично се поставя под въпрос. През 1970-те години образователната политика вече не е сред политическите приоритети, което става причина за забавянето на извършването на училищните реформи.

Husén прави опит да „диагностицира” проблемите, свързани с кризата на формалното образование през 1970-те години, и обособява следните 4 въпроса от първостепенно значение.

1. Институционалната изолация на училището се задълбочава през последните няколко десетилетия.

2. Според Husén е налице дилемата между равенството и меритокрацията, която се поражда в изключително сложните технологични общества. Зад разочарованието от

училището сред младите хора се крият трудностите на преследване на истински възпитателни ценности, водещи до себerealизация.

3. Husén счита, че трябва по-добре да се дефинират точните задачи или цели на училището в тогавашното съвременно общество. Училището не е подготвено за изпълнение на възложените му определени възпитателни задачи, като в някои случаи целите си противоречат помежду си.

4. Husén призовава за извеждане на преден план на необходимостта от интегриране на образованието и работната сфера, което би разрешило проблема с повишаването на безработицата сред младите хора и повишаването на институционалната изолация на училището.

В тази обстановка на криза в образователните системи Husén, който се намира в центъра на дебатите за училищното образование и решенията за излизане от това състояние, предлага отговор на съществуващите проблеми в училището и обществото на страните от развития индустриален свят. Неговата гледна точка за справяне с образователните проблеми е свързана с въвеждане на емпиричния подход в сравнителнообразователните проучвания в международен план. Това се осъществява чрез активното му участие в създаването и председателството на IEA между 1962 и 1978 г. По неговите думи „асоциацията е едно от най-влиятелните изследователски усилия в историята на образователното изследване и със сигурност извършва най-известните международни образователни изследвания” (Husén, 1987, с. 29). С тяхна помощ за първи път се измерват международните разлики в постиженията на учениците в училище чрез използването на обективни тестове за отчитане на разликите в резултатите на тестовете.

Представителите на 12 образователни изследователски института от същия брой страни през 1961 г. след водените дебати за възможностите за провеждане на международни проучвания на образователни постижения на учениците в средното образование решават да създадат IEA (Husén, 1997). „Основното схващане на основателите на IEA е, че на света може да се погледне като на една огромна образователна лаборатория, където различни национални практики могат да послужат за правене на сравнения, които да доведат до нови прозрения в определянето на образователните постижения, като послужат за основа за подобряване на качеството на образование” (De Landsheere, 1997, с. 1).

Първоначално той и представителите на страните участнички приемат грандиозна теоретична концепция за извършване на проучванията на асоциацията.

Тяхната цел в началото е да изработят международно валидни мерки на компетентността на учениците в ключови предметни области. Следващата им задача е да измерят дейностите по финансирането, компетентността на учителите, материалите за преподаване, времето за преподаване и методите на преподаване в образователния процес. Накрая тези дейности трябва да се съпоставят с „резултатите” във всяка страна с оглед на постиженията и отношението на учениците. Тогава може да се определи относителната важност на различните дейности, които се явяват определящи фактори в изследванията. Теоретичната рамка, използвана в първото изследване Pilot Twelve-Country Study (1959–1961) и второто проучване FIMS (1962-1965), е твърде примитивна. На този етап изследователският екип се стреми просто да използва количествени методи в сравнителнообразователните изследвания, които преди това са били исторически и качествено ориентирани. С изследването Six Subject Survey (1966-1973) обхватът на международните изследвания и броят на предметните области значително се увеличава, като се включват и 4 страни от Третия свят.

За да илюстрирам използваната теоретична рамка и стратегията за извършване на образователните изследвания от IEA, на следващите страници ще представя поотделно 3 образователни проучвания, проведени по времето на участието и председателството на Husén от 1962 до 1978 г., а именно Pilot Twelve-Country Study (1959-1961), FIMS (1962-1965) и Six-Subject Study (1966-1973).

A. Pilot Twelve-Country Study (1959-1961)

През 1959 г. Husén заедно с представителите на участващите институти за изследвания правят първия опит за провеждане на пилотно проучване в 12 страни: Белгия, Англия, Финландия, Франция, Федерална Република Германия, Израел, Полша, Шотландия, Швеция, Швейцария, САЩ и Югославия. Нивото на знания на 9 918 ученици на 13-годишна възраст, които говорят 8 различни езика, се проверява в областите четене, математика, природни науки, география и невербални способности чрез попълването на тестове с различен брой задачи с избор на правилен вариант на отговор по различните предмети в рамките на 45 минути.

Провеждането на проучването включва 4 теста за измерване на образователните постижения. Тъй като общата цел е да се съберат данни, които да доведат до заключения за нивото на интелектуалното развитие или способностите за разсъждаване, тук се прави опит да се включат във всеки тест задачи, които изискват проявление на процеса на разсъждаване, но не се изискват предварителни знания по предметите.

Основните открития на това първо проучване на IEA са 2:

1. напълно е възможно да се осъществи широкообхватен проект, който зависи от сходствата в техническите и философските предположения в образованието и измерването;

2. получените данни могат да бъдат анализирани успешно, въпреки възникналите ограничения. Освен това проучването Pilot Twelve-Country Study показва, че е възможно въвеждането на голям емпиричен елемент в сравнителното образование – елемент, който досега присъства само периферно в научната област (Foshay et al., 1962, с. 19).

Б. First International Mathematics Study (FIMS) (1962-1965)

Успехът на първия пилотен проект на IEA окуражава Torsten Husén и колегите му да продължат напред с изследвания с по-широк обхват. Като резултат от пилотното проучване екипът от изследователи в същия състав решават да предприемат същинско изследване, като използват вземането на проби за определяне на вероятността на качеството на образованието и строги процедури за изработването на въпросници и тестове. Те слагат началото на така нареченото изследване FIMS, което се провежда в периода от 1962 до 1965 г. (Postlethwaite, 1995).

Проучването FIMS представлява Фаза I от проучванията на IEA (International Encyclopaedia of Education, 1985, с. 1763). Основната цел на изследването е проучване на резултатите на различните образователни системи в област, която се преподава в училище и по това време е обект на много реформи в много страни по света. Така наречената „нова математика” се въвежда в някои образователни системи като резултат от международно споразумение по включването на съществен нов материал в учебните планове (IEA, 2011). Това, което целят Husén и колегите му, е да опишат колкото се може по-детайлно онези фактори и проявления на фактори, които са свързани с училищните постижения като цяло и по различните предмети в частност и как те се различават, ако изобщо има различия помежду им, в различните социокултурни контексти и/или различните страни.

Работата и резултатите от това изследване са поместени в обширен двутомен доклад под редакторството на Т. Husén *International Study of Achievement in Mathematics. A Comparison of Twelve Countries (Vols. 1–2)* през 1967 г. Тази публикация, която се посреща с голям интерес в целия свят, стои в началото на провеждането на много национални дебати и реформи в образованието (De Landshee, 1997). В рецензията на доклада на Husén за това изследване King (1967, с. 359) определя

двухтомното издание като „пробив в сравнителнообразователните проучвания”, а участниците и авторът на доклада имат съзнанието, че извършват нещо революционно. Това изследване и докладът на Husén (1967) към него представляват първите опити за извършване на количествени международни проучвания на образователни постижения.

B. Six Subject Survey (1966-1973)

Husén и неговите колеги от IEA искат да проверят дали някои от резултатите от второто изследване по математика може да се наблюдават в други области и през 1966 г. поставят началото на проучване на постиженията на учениците в областите природни науки, четене, литература, френски като чужд език, английски като чужд език и гражданско образование. Така започва последното проучване Six Subject Survey на IEA под ръководството на Husén, което представлява Фаза II от проучванията на асоциацията (International Encyclopaedia of Education, 1985, с. 1763).

Основната цел на проучването Six-Subject Survey е да се изследват взаимовръзките между социалните, икономическите и образователните фактори и резултатите, измерени чрез международни тестове, които са свързани с когнитивните (представяне) и емоционалните (отношение и мотивация) страни на поведението на учениците. От направените резултати се съставят обобщения, които служат на политически отговорни лица, занимаващи се с образователни политики по целия свят.

Six-Subject Survey насочва към сравнения на образователните постижения на ученици във високоразвити страни и по-слабо развити страни. Оказва се, че разликите са огромни. Преди извършването на това изследване не са били известни представителни сравнителни данни във връзка с компетенциите на учениците от страните от Третия свят. Изследването Six-Subject Survey е първият случай, в който се правят количествени сравнения между индустриални и слабо развити страни спрямо международни критерии.

В Параграф 1.3. се правят изводи за приноса на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование, които се систематизират в следните няколко точки.

1. Създаване и председателство на IEA от 1962 до 1978 г.
2. Провеждане на 3 фундаментални международни сравнителни проучвания и изготвяне на официален доклад за резултатите от второто изследване.
3. Въвеждане на емпиричния подход в сравнителнообразователните проучвания в международен план, с което се обогатява методологическия инструментариум на сравнителното образование.

4. Основаване на ПЕ към Департамента по образование на University of Stockholm, Швеция.

5. Заемане на първия професорски пост по международно образование в Департамента по образование на University of Stockholm, Швеция.

6. Институционализация на сравнителното образование в скандинавския регион.

7. Обръщане поглед към образователните проблеми на страните от Третия свят и изграждане на компетенции.

8. Създаване на докторантски курс на обучение „Образование за развитие” и научно ръководство на докторски дисертации.

9. Водеща роля в създаването на CESE и NASEDEC.

С всички тези примери за приноса на Torsten Husén към развитието на сравнителното образование смятам, че се слага началото на съществуването на тази научна област в скандинавските страни и се определя разделението на следващите представители на компаративисти практики и компаративисти теоретици около двете организации NOCIES и NASEDEC.

ГЛАВА 2: ПРИНОСЪТ НА СКАНДИНАВСКИТЕ КОМПАРАТИВИСТИ ПРАКТИЦИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

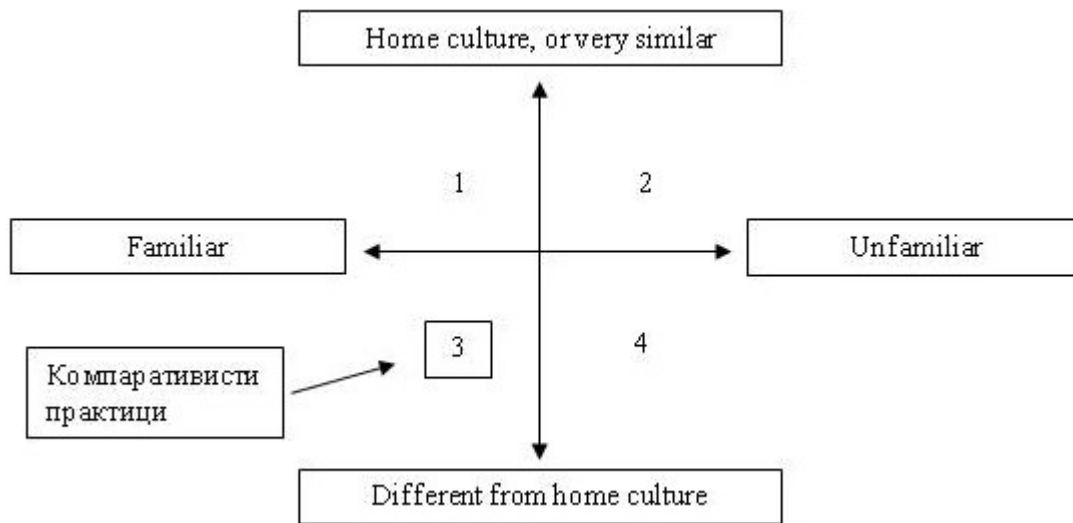
В Глава 2 на дисертационния труд се разглежда приносът на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование.

В резултат на посещението ми в University of Oslo през 2015 г. и мащабното ми проучване там, идентифицирам за разглеждане 6 изтъкнати компаративисти практики и техния принос за развитие на сравнителното образование в скандинавските страни. Това са: Ingemar Fägerlind, Birgit Brock-Utne, Jon Lauglo, Holger Daun, Tuomas Takala, Lene Buchert.

Тази група компаративисти работи предимно в областта на международното образование и представлява практики, които се стремят да изследват образователните проблеми основно в развиващите се страни и страните в преход. Това са изследователи, които имат пряк опит в работата за подпомагане на развитието на образованието в страните от Юга (Daun, 2009, с. 291).

Phillips и Schweisfurth (2014, с. 67) изграждат матрица на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват, и създават 4 типа положения. Считаю че, групата на компаративистите практики от скандинавските страни се причислява към третия квадрант на матрицата, спрямо който компаративистите практики изследват в голяма дълбочина контекста, който е много различен от техния собствен контекст. Този род международни изследователи придобиват значителна компетентност и експертиза за образованието в чуждия контекст на една определена страна или регион до такава степен, че изследвания контекст става толкова познат, колкото контекста в собствената страна, регион или институция.

Фигура 2: Матрица на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват по Phillips и Schweisfurth, и мястото на скандинавските компаративисти практики

Тази глава съдържа 3 параграфа, които са посветени на изследване на приносите на скандинавските компаративисти практики.

В **Параграф 2.1.** се посочва индивидуалният принос на следните 6 изтъкнати представители на скандинавски компаративисти практики за развитие на сравнителното образование: Ingemar Fägerlind, Birgit Brock-Utne, Jon Lauglo, Holger Daun, Tuomas Takala, Lene Buchert.

1. Ingemar Fägerlind (1935-)

Анализът на творчеството на компаративиста практик в настоящия дисертационен труд показва, че Fägerlind има два приноса към сравнителното образование:

1. Продължител на компаративното и международното дело на Torsten Husén. Този принос се изразява в:

а) съавторство с Husén на *Talent, Opportunity and Career* (1969), където се анализират данните на населението, участвало в продължението на надлъжното изследване в Малмьо;

б) анализиране на данните на продължението на надлъжното изследването в Малмьо, които използва за защита на докторската си дисертация;

в) анализиране на националните данни на Швеция от IEA Six Subject Survey по природни науки;

г) заемане на поста директор на ИЕ, University of Stockholm от 1982 до 2003 г. след Torsten Husén.

2. Съавтор заедно с Lawrence Saha на *Education and National Development: A Comparative Perspective* (1983, 1989).

2. Birgit Brock-Utne (1938-)

От така направения анализ става ясно, че Brock-Utne има следните 3 приноса към сравнителното образование:

1. Ръководител и основател на магистърската програма по сравнително и международно образование в University of Oslo от 1998 до 2008 г.

2. Автор на учебника към курса по сравнително и международно образование и най-известната нейна книга *Whose Education for All? The Recolonization of the African mind?* (2000, 2006).

3. Развитие на централната за творчеството ѝ тема за „Език на преподаване” в образователното развитие на страните от Третия свят.

3. Jon Lauglo (1943-)

Това, което ме кара да смятам, че Jon Lauglo се причислява към групата на компаративистите практики е неговата международна и компаративна изследователска дейност, свързана с проучването и интереса му към образователното развитие в страните от Третия свят, което се изразява в приноса му към изследване на темата „Професионално обучение и състояние на практическите предмети в средното образование”. Приносът на Jon Lauglo към изследването на тази тема е част от всеобщия засилен изследователски интерес в сравнителното образование към проблемите на професионалното образование през 1980-те години.

4. Holger Daun (1942-)

Анализът на творчеството на Holger Daun в настоящия дисертационен труд показва, че неговите приноси към развитието на сравнителното образование са:

1. Изследване на „казуси” и 2. Изследване на темата „Глобализация и образователна реконструкция”.

Считам, че Holger Daun има принос към методологията на сравнителното и международното образование с изследването на така наречените „казуси” (на англ. език “case studies”), които се базират на събирането на материали на място. Те се причисляват към методологията на сравнителното и международното образование, защото „дават специфично национално значение на общи понятия и предлагат възможности да се изследва подробно контекста, в който хипотетичните взаимовръзки,

потвърдени от макро изследванията, намират практическо изражение” (Holmes, 1973, с. 18).

Holger Daun поглежда на темата за глобализацията, изхождайки от идеята, че на микро ниво класната стая не се променя в значителна степен за разлика от макро нивото, на което глобализацията преобразува коренно образователните системи. Това коренно преобразуване се дължи основно на финансови механизми, нови модели на икономически растеж и пазарна идеология.

5. Tuomas Takala (1949-)

1. Водещ на магистърски курс на обучение „Образование в развиващите се страни: проблеми и възможни решения” (Education in Developing Countries: Problems and Possible Solutions) и ръководител на изследователска работна група „Международни перспективи върху образователни доклади, политики и практики” (International Perspectives on Educational Discourses, Policies and Practices) към School of Education, University of Tampere, Финландия.

2. Изследване на образователния сектор на Мозамбик в сравнение с останалите страни от Субсахарска Африка в контекста на образователната помощ за развитие от донорските агенции.

Целите и съдържанието на курса са насочени към представяне на вниманието на студентите на ключови образователни проблеми и сътрудничество за развитие в развиващите се страни и техните усилия за справяне с тях. Тази изследователска група провежда няколко взаимосвързани изследвания, които проучват дискурсивното формиране на образователни политики в международен и местен план и планираните и непредвидените последици от политиките за учебната практика.

Приоритет в творчеството, консултантската и оценителната дейност на Tuomas Takala към националните агенции за подпомагане на образователното развитие, Министерството на външните работи на Финландия и Министерството на образованието на Мозамбик заема международното изследване на образователния сектор на Мозамбик.

6. Lene Buchert (1950-)

Анализът на творчеството на Lene Buchert в настоящия дисертационен труд показва, че тя има следните два приноса към сравнителното образование:

1. Системно изследване на темата „Образование за всички” от Световната конференция в Джомтиен, Тайланд през 1990 г. и ролята на редица национални агенции за подпомагане на образователното развитие в страните от Третия свят.

2. Ръководител на магистърската програма по сравнително и международно образование в Департамента по образование, University of Oslo, Норвегия.

Темата „Образование за всички” е сложна и многостранна задача, която се определя от човешки, институционални и структурни възможности и ограничения. Най-голямото предизвикателство в превръщането на идеята за образование за всички в реалност за Buchert се крие в продължаващите нерешителни действия на участниците в техните усилия да поставят общите цели на „Образование за всички” над техните собствени лични стремежи.

След като Birgit Brock-Utne се пенсионира, Lene Buchert става ръководител на магистърската програма по сравнително и международно образование в Департамента по образование, University of Oslo, Норвегия. Buchert продължава и модифицира програмата по сравнително и международно образование.

В **Параграф 2.2.** се анализират скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите практики. Всички представени до тук скандинавски компаративисти са обединени от членството им в NASEDEC, основана през 1981 г. През целия период на съществуване на асоциацията в скандинавските страни изследователската дейност на компаративистите практики се възлага предимно от скандинавските национални агенции за подпомагане на развитието – SIDA, DANIDA, FINNIDA и NORAD.

Затова тук ще разгледам дейността на тези организации – NASEDEC и посочените скандинавски национални агенции.

Обединяващият фактор на сътрудничество между компаративистите практики от скандинавските страни е NASEDEC. Тази асоциация се създава през 1981 г. в University of Oslo, за да послужи като форум за осъществяване на контакти и обмяна на опит между преподаватели, изследователи, студенти, експерти, консултанти и служители в националните агенции за подпомагане на развитието от скандинавските страни – Дания, Финландия, Норвегия и Швеция в преподавателската и изследователската работа, свързана с образователните проблеми в развиващите се страни, да насърчи диалога между Севера и Юга и да създаде връзки с институции и изследователи от страни извън скандинавския регион (Takala, 1996, с. 1).

След направения анализ на връзките на разглежданите компаративисти от скандинавските страни с NASEDEC, тяхното участие в конференциите на асоциацията и публикуваните доклади, стигнах до заключението, че техният принос може да се раздели в 2 области:

1. Ръководна и/или организационна дейност в NASEDEC;
2. Участия в конференциите на NASEDEC с доклади и/или редакция на сборници с доклади от конференциите на асоциацията.

Националните агенции за подпомагане на развитието, възлагащи международни изследвания в скандинавските страни са SIDA (Швеция), NORAD (Норвегия), FINNIDA (Финландия) и DANIDA (Дания). Скандинавските правителства силно подкрепят острата нужда от модернизация и социално развитие на страните от Третия свят под формата на помощ за развитие, понятие, което се отнася към финансова и техническа подкрепа под различна форма, която се предоставя от развитите страни (по-богати донори) на страни, които имат нужда от такава помощ (по-бедни реципиенти) (Phillips & Schweisfurth, 2014, с. 93).

Финансовият принос на скандинавските страни е над препоръчителния дял, определен от United Nations, който е 0.7% от БНП, като Норвегия и Швеция са най-големите донори – Норвегия и Швеция 0.94%, Дания 0.81% и Финландия 0.46% от БНП (O'Dowd, Winther-Jensen & Wikander, 2015, с. 44). Този висок дял на отпускане на помощ за развитие на страните от Третия свят води до засилена изследователска международна и компаративна дейност в университетите и институтите в скандинавските страни, в които работят разглежданите компаративисти практики. Фактът, че Норвегия и Швеция са едни от най-щедрите донори за отпускане на помощ за развитие не само в региона, но и в целия свят, определя обособяването на Института по образование (Institute for Educational Research) към University of Oslo, Норвегия и заздравяването на позициите на ИЕ, University of Stockholm, Швеция. Това са двата основни центъра за изследване на образователното развитие на страните от Третия свят от 1980-те години до днес в скандинавските страни.

Тази тяхна дейност се извършва в ролята им или на ръководители на екипи, консултанти и/или оценители на изразходваните финансови средства по международни проекти, възлагани от скандинавските национални агенции. По този начин се стига до многобройните роли на компаративистите практики, които основно са академични преподаватели и изследователи в скандинавските университети или както Kenneth King (1995, с. 10) нарича тяхната дейност „multiple roles of academics”. За тази типична черта на скандинавските страни на размиване на границите между академичната и консултантската дейност говори също и Buchert (1996, с. 153), според която съществуват все пак някакви критични граници между двете области на работа.

В **Параграф 2.3.** се правят изводи за приноса на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование

Смятам, че приносът на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование от средата на ХХ век до наши дни може да се систематизира в следните няколко точки.

1. Групата на компаративистите практики, разглеждани в тази дисертационна работа, допринася в значителна степен за професионализацията на сравнителното образование.

2. Основната роля на ИЕ, University of Stockholm в развитието на сравнителното и международното образование в скандинавския регион се запазва, но се променя фокусът на изследователската дейност на института – интересът към изследователската работа върху постиженията на учениците в международен план се заменя от интереса към международното образователно планиране и развитие предимно в страните от Третия свят.

3. Всички компаративисти практики, които се разглеждат в тази дисертационна работа, получават своето висше образование в разнородни области като педагогика, образование за мир, история, социология, политология и др., което допринася за изследване на образователните проблеми от различни гледни точки.

4. Групата на компаративистите практики в скандинавския регион се отличава с многобройните роли, които изпълняват. Тези роли обикновено се свеждат до академични преподаватели и изследователи в скандинавските университети, но също така и ръководители на екипи, консултанти и/или оценители на изразходваните финансови средства по международни проекти, възлагани от скандинавските национални агенции за подпомагане на образователното развитие.

5. Библиографският анализ показва, че компаративистите практики публикуват своите научни изследвания предимно в авторитетните международни научни списания „с най-висок научен престиж, тираж и влияние в областта на сравнителното” (Попов, 2014, с. 71) и международното образование, които не са скандинавски, а именно *International Review of Education, Comparative Education, Comparative Education Review*, но най-вече в *International Journal of Educational Development*.

6. Групата на компаративистите практики работи предимно в региона на Източна и Южна Африка, където се говори английски като чужд език, а именно Танзания, Замбия, Уганда, Кения, Мозамбик и др.

7. Групата на компаративистите практики допринася за засилване на диалога между Севера и Юга не само чрез подпомагане на образователното им развитие с експертни знания и оценки, а и чрез изграждане на структури за сътрудничество между изследователите от двете посоки.

8. Сред групата на компаративистите практики се създават две емблематични книги в областта на сравнителното образование – Fägerlind, I. & Saha, L. (1983, 1989): *Education and National Development: A Comparative Perspective* и Brock-Utne, B. (2000): *Whose Education for All? The Recolonization of the African Mind?*, които получават широка популярност и са включени в задължителната литература в програмите по сравнително и международно образование в скандинавските страни и по света.

ГЛАВА 3: ПРИНОСЪТ НА СКАНДИНАВСКИТЕ КОМПАРАТИВИСТИ ТЕОРЕТИЦИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

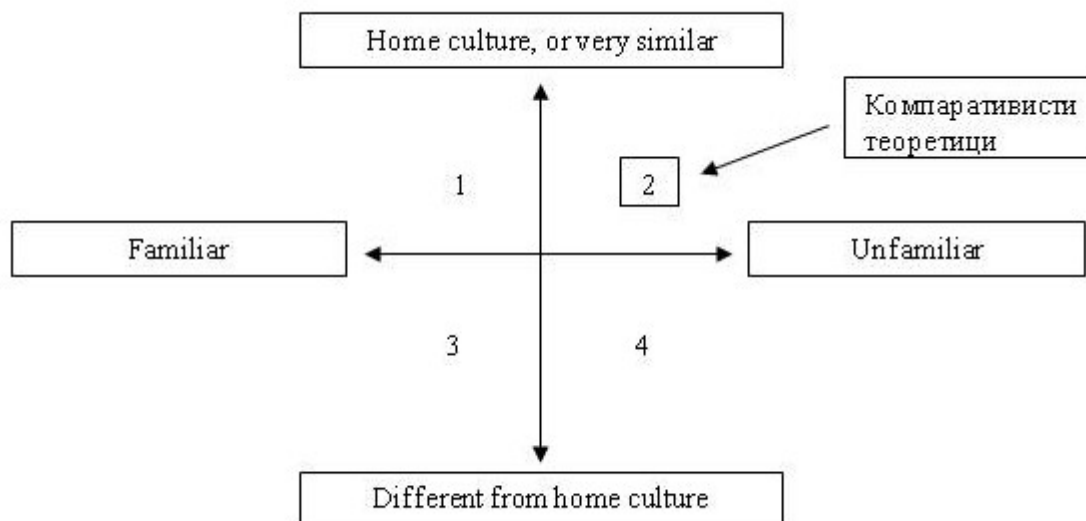
В Глава 3 на дисертационния труд се разглежда приносът на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование.

В резултат на посещението ми в University of Oslo през 2015 г. и мащабното ми проучване там, идентифицирам за разглеждане 7 изтъкнати компаративисти теоретици и техния принос за развитие на сравнителното образование. Това са: Thyge Winther-Jensen, Reijo Raivola, Mina O'Dowd, Lennart Wikander, Heidi Biseth, Halla B. Holmarsdottir, Arild Tjeldvoll.

Тази група компаративисти работи предимно в областта на сравнителното образование и представлява теоретици, които се стремят да изследват образователните проблеми в собствената страна и други развити индустриални общества от Запада. Теоретиците правят анализи и „търсят обяснения за съществуващите явления в образователните системи, изследват факторите, които определят тяхното развитие (Попов, 2014, с. 76).

Спрямо матрицата на Phillips и Schweisfurth (2014, с. 67), отразяваща типологията на 4 различни положения на изследване, представени в 4 квадранта, считам, че групата на компаративистите теоретици от скандинавските страни се причислява към втория квадрант на матрицата, спрямо който компаративистите изследват контекста, който е много подобен на този, с който изследователят е свикнал и познава, но е нов и неизследван за него. Това положение поставя голямо предизвикателство пред скандинавските компаративисти теоретици да изследват и анализират непознати научни територии в рамките на техния собствен регион в това число останалите развити индустриални общества от Запада.

Фигура 3: Матрица на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват по Phillips и Schweisfurth, и мястото на скандинавските компаративисти теоретици

Тази глава съдържа 3 параграфа, които са посветени на изследване на приносите на скандинавските компаративисти теоретици.

В **Параграф 3.1.** се представя индивидуалният принос на следните 7 изтъкнати представители на скандинавски компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование: Thyge Winther-Jensen, Reijo Raivola, Mina O'Dowd, Lennart Wikander, Heidi Biseth, Halla B. Holmarsdottir, Arild Tjeldvoll.

1. Thyge Winther-Jensen (1934-)

Анализът на приноса на Thyge Winther-Jensen за развитие на сравнителното образование се ограничава от факта, че голяма част от творчеството на компаративиста теоретик е написано на родния му датски език и друга по-малка част на английски език. Въпреки това ограничаване настоящият дисертационен труд показва, че Thyge Winther-Jensen има следните два приноса към сравнителното образование:

1. Институционализация на сравнителното образование.
2. Изследване на собственото образование в исторически и съвременен план.

За институционализацията на сравнителното образование в скандинавския регион Thyge Winther-Jensen допринася с факта, че той е не само съучредител на NOCIES, но и първият професор по сравнително образование в Дания, ръководител на Отдела по международно и сравнително образование към Danish University of Education

и съучредител на магистърския курс по сравнително образование през 2001 г. Във връзка с това той е автор на втория учебник по сравнително образование в Дания със заглавие *Komparativ pædagogik. Faglig tradition og global udfordring* (2004).

Thyge Winther-Jensen изследва и анализира образованието в Дания от историческа, философска и съвременна гледна точка, с което допринася за цялостното разбиране за развитието на образователните процеси в неговата страна, която е част от европейския континент и улеснява сравняването ѝ с останалите страни от европейската общност. Освен това чрез изследванията на собственото образователно дело Winther-Jensen допринася за натрупване на фактологическата база за извършване на същински и индиректни сравнения (Попов, 2014, с. 54).

2. Reijo Raivola (1939-2014)

Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че основният принос на Reijo Raivola към сравнителното образование може да се сведе до обогатяване на методологията на сравнителното образование с публикацията *What Is Comparison? Methodological and Philosophical Considerations* (1985).

Тази статия е публикувана за първи път в научното списание *Comparative Education Review* през 1985 г. и след това е включена в книгата *New Approaches to Comparative Education* (1986) под редакцията на Philip G. Altbach и Gail P. Kelly. Публикацията е най-често цитираната статия на компаративиста и все още представлява голям интерес за изследователите, които се занимават с международни сравнения.

3. Mina O'Dowd (1946-)

Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че Mina O'Dowd има два основни приноса към сравнителното образование:

1. Продължение на изследователската работа с надлъжното изследване в Малмьо към ПЕ, University of Stockholm, Швеция.

2. Обособяване на областта на сравнителното образование в скандинавските страни, наречена „Взаимодействие между националните правителства и международните организации”.

O'Dowd си поставя за цел изследване на представата за познанието и различните изображения, с които то се представя, в няколко научнообразователни текста още в своята докторска дисертация и продължава да изследва този въпрос в следващи свои публикации. С научните си изследвания на представата за познанието O'Dowd допринася за разработване на методологията на сравнителното образование, като

използва историко-философския подход, дискурсивния анализ при изследване на текстовете и метода социална картография

Появата на тази последна област на развитие на сравнителното образование е продиктувана от политическите промени, които настъпват след 1989 г. главно в Европа. В следствие от настъпилите политически промени се преначертава политическата карта на Европа, а това се отразява също така и на страните от скандинавския регион. Централно място в изследването на взаимодействието между националните правителства и международните организации в публикациите на Mina O'Dowd заемат понятията за продължаващо образование и Болонския процес, които приема като проекти, чиито цели ярко контрастират с въздействието им върху важни въпроси като определянето на образованието и неговите цели.

4. Lennart Wikander (1947-)

Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че основният принос на Lennart Wikander към сравнителното образование може да се сведе до следното: участник в Партньорската мрежа по сравнително образование по програма Еразъм (Erasmus Network on Comparative Education) от 1992 до 2014 г. По този начин дейността на Wikander в съществуването и развитието на тази партньорска мрежа значително допринася за засилване на международното сътрудничество в областта на висшето образование в няколко европейски страни като Швеция, Германия, Финландия, Англия, Гърция, Испания, Италия и др., което от своя страна води до подобряване на нивото на научния и технологичен експертен опит и задълбочено културно и политическо разбиране (Wikander, 2013) и от там засилване и утвърждаване на позициите на сравнителното образование като университетска дисциплина в европейски мащаб.

5. Heidi Biseth (1969-)

Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че Heidi Biseth има следните два основни приноса към сравнителното образование:

1. Лектор в магистърската програма Human Rights and Multiculturalism (Човешки права и мултикултурност), Høgskolen i Sørøst-Norge, Драмен, Норвегия.

2. Провеждане на изследвания в областта на мултикултурното образование в скандинавските страни.

Магистърската програма по Човешки права и мултикултурност в Høgskolen i Sørøst-Norge, Драмен, Норвегия, част от която е Heidi Biseth, напълно отговаря на тези предизвикателства и се стреми да предложи необходимия набор от компетенции за работа в норвежките мултикултурни училища в контекста на глобалните образователни

проблеми. Това е втората програма в областта на сравнителното образование в Норвегия и единствената по рода си в скандинавските страни.

Heidi Biseth прави регионални сравнителни изследвания на понятието и разбирането за демокрация по отношение на сложните мултикултурни общества в трите скандинавски държави, в които съществуват разнообразни езикови, религиозни и културни практики, и начинът по който се прилага това понятие и разбиране в държавната общообразователна училищна система по време на задължителното образование. Biseth избира за своите регионални сравнения трите скандинавски страни, защото имат не само много общи исторически, политически, обществени, културни и езикови характеристики, а също така и силни демократични традиции, които налагат образованието като инструмент за засилване на демокрацията чрез подготовка на учениците за тяхната бъдеща роля като граждани (Biseth, 2009, с. 245).

6. Halla B. Holmarsdottir (1962-)

Считам, че Halla Holmarsdottir има следните два приноса към развитие на сравнителното образование:

1. Ръководител на магистърската програма по мултикултурно и международно образование във Факултета по образование и международни изследвания, Oslo and Akershus University College, Осло, Норвегия.

2. Изследване на понятията равнопоставеност между половете и справедливост в глобален и местен контекст с метода на социалната картография.

Halla B. Holmarsdottir ръководи магистърската програма по мултикултурно и международно образование към Oslo and Akershus University College от 2007 г. и преподава всичките 5 модула на програмата. Структурата и съдържанието на програмата отразяват в много голяма степен нейния опит в изследването на съвременните проблеми на училищната образователна система в Норвегия в мултикултурния контекст и международната практическа дейност в част от страните от Третия свят.

Holmarsdottir критично анализира понятията равнопоставеност между половете и справедливост в местния контекст на Южна Африка и Судан, като изследва начините, по които глобалните политически инициативи по отношение на разбирането и прилагането на тези две понятия в образователната сфера се интерпретират и изпълняват чрез образователните политики в тези страни (2013, с. 12). По този начин тя допринася за разбиране на глобалното схващане за развитие на равнопоставеността между половете и справедливостта в образованието чрез визуализация на дискурсите

на тези две понятия, обмяната на идеи и повишаване на познанията за половата равнопоставеност в глобален план и инициране на диалог между различни изследователски групи, част от които е и самата Holmarsdottir с ръководството ѝ на проекта Равнопоставеност между половете, образование и бедност (Gender Equality, Education and Poverty, GEEP).

7. Arild Tjeldvoll (1939-)

Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че Arild Tjeldvoll има следните два приноса за развитие на сравнителното образование:

1. Провеждане на специализирания курс Образователни политики и планиране (Educational Policy and Leadership) към магистърската програма по сравнително и международно образование от 1998 г. в Institute for Educational Research, University of Oslo, Норвегия.

2. Участие в сравнителния изследователски проект HEAD Project в областта на висшето образование.

Специализираният курс на обучение Образователни политики и планиране, проведен от Arild Tjeldvoll в University of Oslo, е създаден в отговор на нуждата от приемане на предизвикателствата на пазарната икономика в края на XX век към висшето образование. Курсът е насочен както към бъдещи и настоящи преподаватели, учители и директори на училища, така и към работещите в публичната администрация.

Проектът HEAD Project допринася за изграждане на качествено нова среда за провеждане на изследвания върху училищното ръководство в Норвегия чрез поставяне на акцент върху изследване на организационните, информационните и управленските условия за ефективност, отчетност и конкурентоспособност на педагогическите и административните проблеми, чрез сътрудничество с международни изследователски институции в областта на обучението на училищното ръководство и чрез практически обмен на международни добри практики на обучение (Tjeldvoll & Welle-Strand, 2004, с. 4).

В Параграф 3.2. се анализират скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите теоретици.

Всички представени до тук скандинавски компаративисти теоретици са обединени от членството им в NOCIES, основано през 1992 г. След прекратяване дейността на NASEDEC, NOCIES остава единствената активно действаща организация, която е обединяващ фактор между компаративистите практики и компаративистите теоретици в този регион до наши дни, за което свидетелствува самото име на

организацията. NOCIES е свързано тясно с CESE и WCCES от самото му съществуване и участва в международни конференции, организирани от CIES.

Затова тук ще разгледам дейността на тези организации – NOCIES и посочените останали дружества по сравнително и международно образование.

Първоначално решението за основаване на регионалното скандинавско дружество NOCIES се взема от двама скандинавски учени компаративисти, които участват в XIV конференция на CESE в Мадрид, Испания през 1990 г. За официалното учредяване на NOCIES до края на 1991 г. работната група обявява предстоящата конференция да се състои през месец май 1992 г. в Institute for Educational Research, University of Oslo, Норвегия със заглавие “Comparative and International Education in the Nordic Countries: Past Present and Future”. Тогава Общото събрание гласува за избор на името на дружеството и неговата конституция, назначава се Изпълнителен комитет и Thyge Winther-Jensen, University of Copenhagen, Дания е избран за първият председател на NOCIES. Според конституцията на дружеството неговата основна цел е да спомага за осъществяването на целите, близки до тези, определени в устава на CESE.

Основополагащата конференция в University of Oslo е повод за написването на книгата *Vi og de andre. Komparative-internationale-flerkulturelle studier i Norden* (Ние и другите. Сравнителни, международни и мултикултурни изследвания в скандинавските страни) (1993) под редакцията на Thyge Winther-Jensen и Torstein Harbo, в която се помещава историята на сравнителното образование в Дания, Финландия и Норвегия на норвежки, датски и английски език.

През следващите 10 години, от 1996 до 2007 г., NOCIES забавя и дори спира своята дейност. Причините за това са на първо място реорганизацията на висшето образование в скандинавските страни, което се оказва голямо изпитание и предизвикателство към скандинавското дружество. Другата причина се крие в липсата на финансиране на дружеството.

След този период се избира нов изпълнителен комитет и Mina O’Dowd, Lund University, Швеция е избрана за президент на NOCIES и преизбрана на този пост до 2011 г. Lennart Wikander, Uppsala University, Швеция е избран за новият президент на NOCIES.

Междувременно по инициатива на изпълнителния комитет на NOCIES се публикува книгата *Nordic Voices: Teaching and Researching Comparative and International Education in the Nordic Countries* (2009) под редакцията на Halla B. Holmarsdottir и Mina O’Dowd. Следващата конференция, организирана от NOCIES, се

провежда в Турку, Финландия през 2013 г. и носи заглавието „Сравняване на времето и пространството: нововъзникващи дискурси в областта на сравнителното образование в скандинавските страни”. В резултат от проведената конференция излиза най-новият сборник с доклади *Comparing Times and Spaces. Historical, Theoretical and Methodological Approaches to Comparative Education* (2015) под редакцията на Suvì Jokila, Johanna Kallo и Risto Rinne. През същата година Marcella Milana, Aarhus University, Дания е избрана за новия президент на дружеството, а Heidi Biseth, Høgskolen i Sørøst-Norge, Норвегия за заместник-президент.

След направения анализ на връзките на разглежданите компаративисти теоретици от скандинавските страни с NOCIES, тяхното участие в конференциите на дружеството и публикуваните доклади в сборниците и книгите, споменати по-горе, стигнах до заключението, че техният принос може да се раздели в 2 области:

1. Ръководна и/или организационна дейност в NOCIES;
2. Участия в конференциите на NOCIES с доклади и/или редакция на сборници с доклади от конференциите на дружеството.

След направения анализ на връзките на разглежданите компаративисти теоретици от скандинавските страни с NOCIES, откривам, че те имат значителен принос и към други дружества по сравнително и международно образование – CESE, CIES и WCCES, с които NOCIES поддържа трайно сътрудничество, и стигнах до заключението, че техният принос може да се раздели в 3 области:

1. Членство, ръководна и/или организационна дейност в дружествата;
2. Редакция на сборници с доклади от конференциите на дружествата и/или публикации;
3. Участия в международни конференции на дружествата с доклади.

От така направения анализ става ясно, че разглежданите скандинавски компаративисти активно участват и допринасят със своята активна дейност за развитие не само на скандинавското дружество, но също така и на другите 3 дружества по сравнително образование. Следователно компаративистите затвърждават позициите на регионалното скандинавско дружество на световната сцена, допринасят за засилване на межкултурния диалог и сътрудничество в ерата на глобализацията и подобряват ефективния работен процес на дружествата. По този начин първоначалната идея на съучредителите на скандинавското дружество за членството и участието му в WCCES и поддържане на тесни връзки и сътрудничество с CESE и CIES е напълно изпълнена.

Съществува друга паралелна организация на NASEDEC и NOCIES в

скандинавските страни, наречена Скандинавско международно и сравнително образование (Nordic International and Comparative Education, NICE), чието основаване се свързва с името и международната и компаративна дейност на Arild Tjeldvoll. Тази организация извършва активна дейност в продължение само на 4 години – от 1996 до 2000 г. към Institute for Educational Research, University of Oslo, Норвегия. (Brock-Utne & Skinningsrud, 2013, с. 116). За разлика от другите 2 скандинавски организации, NASEDEC и NOCIES, NICE се различава стратегията за дейността на NICE е обединение и организиране на изследователите в областта на международното и сравнителното образование от скандинавските страни с цел изработване на конкретни академични постижения – изследователски доклади, публикувани в международни издания и защитени докторски дисертации в областта” (с. 2). Tjeldvoll (1998) посочва 3 основни критерия за работата на тази организация: експедитивност в постигането на повече поставени задачи, високо академично качество на изследователските проекти и доклади, което води от своя страна до възможно най-високо ниво на доверие сред партньорите, финансиращи изследванията.

В Параграф 3.3. се правят изводи за приноса на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование

Смятам, че приносът на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование от средата на XX век до наши дни може да се систематизира в следните няколко точки.

1. Областта на сравнителното образование и компаративистите теоретици, които допринасят за нейното развитие, са повлияни в много голяма степен от редица политически, икономически, социални и културни промени, които настъпват в индустриалните страни от Европа още през 1970-те години и се засилват след 1989 г.

2. Както групата на компаративистите практики, така и групата на компаративистите теоретици от скандинавските страни допринасят в значителна степен за професионализацията на сравнителното и международното образование с основаването и ръководството на образователните програми по сравнително и международно образование и създаването на NOCIES.

3. Групата на скандинавските компаративисти теоретици работи за обогатяване на теоретическата и методологическата част на сравнителното образование.

4. В края на XX и началото на XXI век се появяват едни от първите учебници по сравнително образование на датски и финландски език (Winther-Jensen, Raivola), чрез

които се съживява научната област на сравнителното образование в скандинавските страни.

5. Библиографският анализ в настоящата дисертационна работа показва, че компаративистите теоретици публикуват своите научни изследвания и са рецензенти на едни от най-авторитетните научни списания в тази област – *Comparative Education*, *Compare*, *European Education* (издателство на CESE), *Comparative and International Education Review*, *Research in Comparative and International Education*, *Intercultural Education*, *International Higher Education* и др.

6. Групата на компаративистите теоретици изследва предимно образователната система в собствената страна, средното и висшето образование. Географският обseg на сравнителните изследвания обикновено обхваща собствената страна от скандинавския регион и други развити индустриални страни от Запада като Англия, Франция, САЩ, другите скандинавски страни и т. н. Следователно компаративистите теоретици предимно използват малки множествени сравнения с твърд брой страни.

7. Считаю, че влиянието на ИЕ, University of Stockholm, Швеция върху работата на скандинавските компаративисти теоретици се долавя значително по-слабо, отколкото при групата на компаративистите практики. Това се дължи на факта, че през 1990-те години институтът преминава през фаза на реорганизация и прекратяване на самостоятелното му съществуване.

8. Считаю, че след очертаване приноса на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование, мултикултурното образование като част от тази научна област представлява основно предизвикателство пред компаративистите теоретици, поради засилващите се тенденции на културно многообразие и затвърждаване на облика на скандинавските страни като мултикултурни общества в следващите няколко десетилетия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

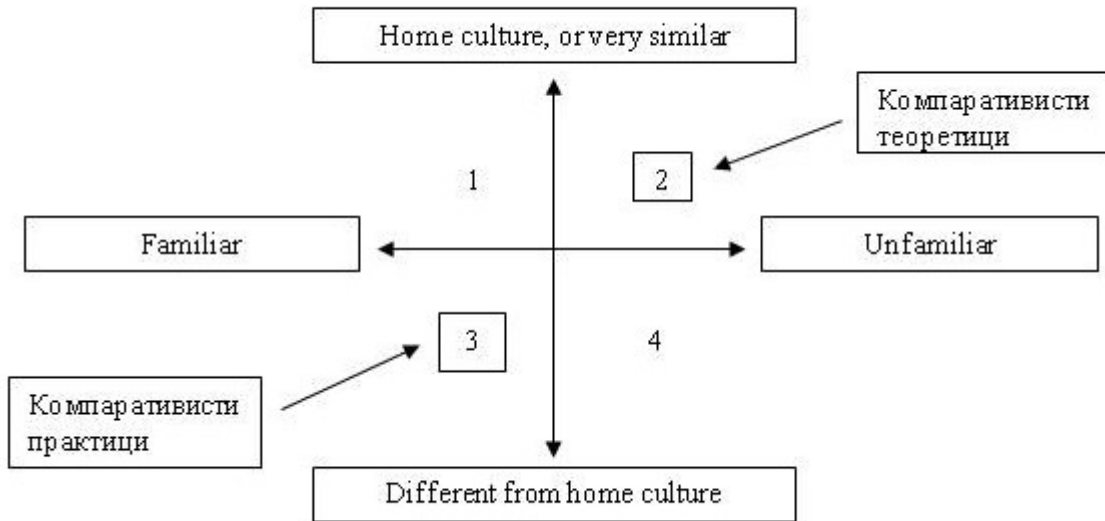
В заключение предлагам във Фигура 4 нагледно обобщение на взаимодействието между двете научни области – сравнително и международно образование, представени от съответните групи на компаративистите практики и компаративистите теоретици в скандинавските страни посредством матрицата на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват по Phillips и Schweisfurth (2014, с. 67). Анализът в настоящия дисертационен труд показва, че сравнителното и международното образование в скандинавските страни се допълват и съществуват паралелно в неразделна цялост, което позволява на компаративистите практики и компаративистите теоретици да си сътрудничат тясно. Това заключение потвърждава твърдението на Phillips и Schweisfurth (2014, с. 8), че сравнителното и международното образование са изключително допълващи се научни области, като „сравнителното образование често се свързва с развитите индустриални страни от Запада, а международното образование се стреми да изучава образованието във всички негови форми в развиващите се страни”.

Стигнах до заключението, че групата на компаративистите практики се причислява към третия квадрант на матрицата, спрямо който компаративистите практики изследват в голяма дълбочина контекста, който е много различен от техния собствен контекст. Този род международни изследователи придобиват значителна компетентност и експертиза за образованието в чуждия контекст на една определена страна или регион (Субсахарска Африка) до такава степен, че изследваният контекст става толкова познат, колкото контекста в собствената страна, регион или институция.

Стигнах също така до заключението, че групата на компаративистите теоретици се причислява към втория квадрант на матрицата, спрямо който компаративистите теоретици изследват контекста, който е много подобен на този, с който изследвателя е свикнал и познава, но е нов и неизследван от него. Това положение поставя голямо предизвикателство пред скандинавските компаративисти теоретици да изследват и анализират непознати научни територии в рамките на техния собствен регион в това число останалите развити индустриални общества от Запада.

Тези положения са противоположни едно на друго, но не са крайни. Това показва, че областта на сравнителното и международното образование в скандинавските страни е добре балансирана, имаща два ясно определени контекста на изследване.

Фигура 4: Матрица на типология на компаративистите спрямо контекста, който изследват по Phillips и Schweisfurth, и мястото на скандинавските компаративисти практики и компаративисти теоретици

Може да се обобщи, че приносите на скандинавските компаративисти практики и компаративисти теоретици, анализирани в Глави 1, 2 и 3, формират следните области на принос:

I област на принос: Утвърждаване институционализацията на сравнителното образование

II област на принос: Развитие на методологията на сравнителното образование

III област на принос: Създаване на литература по сравнително образование

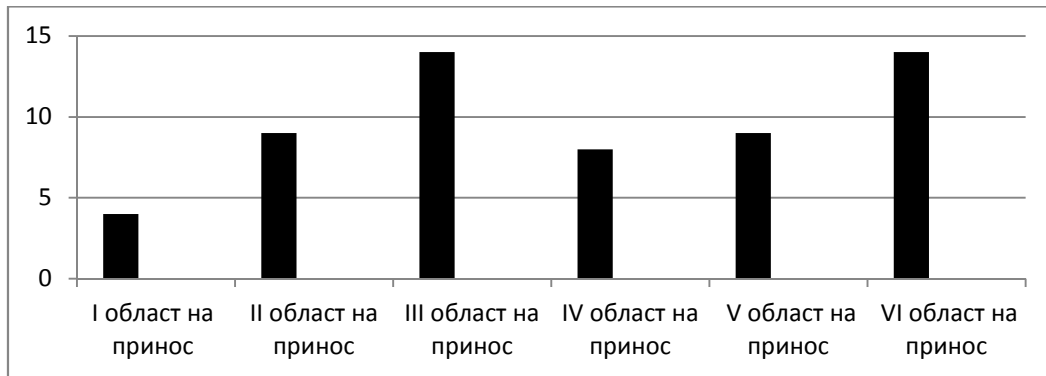
IV област на принос: Разработване на курсове и откриване на магистърски програми по сравнително образование

V област на принос: Обогатяване на тематичното разнообразие на сравнителното образование

VI област на принос: Създаване на организации, участващи в институционализацията и професионализацията на сравнителното образование

Във Фигура 5 представям графично областите на принос на скандинавските компаративисти, като един и същи представител може да бъде включен в повече от една област.

Фигура 5: Области на принос на скандинавските компаративисти

Автор: Теодора Генова

От Фигура 5 може да се заключи, че най-голям принос за развитие на сравнителното образование се открива в области III и VI с участието на 14 компаративисти. След това анализът показва, че най-голям принос скандинавските компаративисти имат към области II и V с по 9 представители, последвани от област IV с 8 компаративисти. Най-малък принос се открива в област I с присъствието на 4 компаративисти.

В заключение трябва да се отбележи, че скандинавските страни са добре представени в областта на сравнителното и международното образование, но фактът, че са малки по територия и население, имайки малки институции в тази област, предполага ограничено място на скандинавските компаративисти в световен мащаб. Въпреки това е важно да се подчертае, че тяхното високо развито ниво на тясно сътрудничество и постигнат баланс между двете взаимно допълващи се научни области на сравнителното и международното образование могат да послужат за пример за бъдещото развитие на тази научна област в други страни и/или региони по света.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Теоретични приноси

1. Изследван е жизненият и творческият път на Torsten Husén, като са показани най-важните му постижения в национален и международен план, както и през късните години на неговата професионална дейност. Изучен е приносът на Torsten Husén за развитие на сравнителното образование като съосновател на IEA и неин председател в периода 1962-1978 г.

2. Проучен е индивидуалният принос на изтъкнати представители на скандинавските компаративисти практики за развитие на сравнителното образование. Изследвана е ролята на скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите практики и скандинавските национални агенции за подпомагане на развитието, възлагащи международни изследвания и е посочен приносът на компаративистите практики за дейността на тези организации.

3. Проучен е индивидуалният принос на изтъкнати представители на скандинавските компаративисти теоретици за развитие на сравнителното образование. Изследвана е ролята на скандинавските организации, обединяващи дейността на компаративистите теоретици и паралелната организация NICE и е посочен приносът на компаративистите теоретици за дейността на тези организации.

Приложни приноси

1. Съставен е структурен модел на скандинавските компаративистите от средата на XX век до наши дни.

2. Формулирани са областите на принос на скандинавските компаративисти и са представени графично.

3. Обогатено и систематизирано е познанието за развитие на сравнителното образование в скандинавските страни от средата на XX век до наши дни, което впоследствие би могло да се включи в учебната програма на студентите от педагогическите специалности, изучаващи сравнително образование.

Специфични приноси

1. Направено е обобщение на взаимодействието между двете научни области – сравнително и международно образование, представени от компаративистите практики и компаративистите теоретици в скандинавските страни, като е намерен квадрантът и е

означено положението на двете групи компаративисти посредством матрицата на типология по Phillips и Schweisfurth (2014, с. 67).

2. Извършено е изследване, което не е провеждано до сега, а именно – мащабно регионално изследване на сравнителното образование в скандинавските страни, които представляват отделен регион в Европа, разгледан като едно цяло.

3. Създаден е цялостен модел на изследване на съвременното развитие на сравнителното образование в група европейски страни, който може да се използва за проучване на развитието на сравнителното образование или други науки и в други страни или групи страни по света.

ИЗТОЧНИЦИ, ЦИТИРАНИ В АВТОРЕФЕРАТА

- Попов, Н. (2014): *Сравнително образование. Учебник*. София: Българско дружество по сравнително образование.
- Biseth, H. (2009): Democracy and Education in a Multicultural Scandinavia: What Mandate is Designated to Educators? *Intercultural Education*, Vol. 20, No. 3, pp. 243-254.
- Brock-Utne, B. & Skinningsrud, T. (2013): Comparative Education in Norway. In: Wolhuter, C., Popov, N., Leutwyler, B., Skubic Ermenc, K. (Eds.) (2013): *Comparative Education at Universities World Wide*. Third Edition. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society & Ljubljana: Ljubljana University Press, pp. 114-121.
- Cook, B. J., Hite, S. J. & Epstein, E. H. (2004): Discerning Trends, Contours, and Boundaries in Comparative Education: A Survey of Comparativists and Their Literature. *Comparative Education Review*, Vol. 48, No. 2, pp. 123-149.
- Daun, H. (2009): A Way Forward. In: Holmarsdottir, H. B. & O'Dowd, M. (Eds.) (2009): *Nordic Voices: Teaching and Researching Comparative and International Education in the Nordic Countries*. Rotterdam: Sense Publishers, pp. 281-307.
- De Landsheere, G. (1997): IEA and UNESCO: A History of Working Co-operation. Paper on the accompanying CD to the UNESCO publication *50 Years of Education*. Paris: UNESCO.
- Epstein, E. H. (1994): Comparative and International Education: Overview and Historical Development. In: Husén, T. & Postlethwaite, T. N. (Eds.) *International Encyclopedia of Education*. Oxford: Pergamon Press, pp. 918-923.
- Fägerlind, I., Marklund, S. & Chinapah, V. (1991): *Torsten Husén An Educator*. Institute of International Education, Stockholm University: Studies in Comparative and International Education, No. 20.
- Fägerlind, I. & Saha, L. (1989): *Education and National Development: A Comparative Perspective*. Second Edition. Oxford: Pergamon Press.
- Foshay, A. W., Thorndike, R. L., Hotyat, F., Pidgeon, D. A. & Walker, D. A. (1962): *Educational Achievements of Thirteen-year-olds in Twelve Countries: Results of an International Research Project, 1959–1961*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.
- García Garrido, J. L. (1986): CESE in the Past 25 Years of Comparative Education in Europe. In CESE Publications: *Comparative Education Today*. <http://cese-europe.org/publications.htm>, pp. 41-48.

- Grant, N. (1997): Scandinavia as a Unit of Study in Comparative Education. In: Tveit, K. (Ed.) *Streiftog i Historisk og Komparativ Pedagogikk Artikkelsamling utgitt i forbindelse med Torstein Harbos 70-årsdag*. Universitetet i Oslo, Pedagogisk forskningsinstitutt, pp. 73-99.
- Harbo, T. (2004): Komparativ-internasjonalt utdanningsforskning i Norden - to tradisjoner, to professorater. In: Buk-Berge, E., Holm-Larsen, S. & Wiborg, S. (Eds) (2004): *Education across Borders. Comparative Studies*. Oslo: Didakta Norsk Forlag, pp. 19-33.
- Holmarsdottir, H. B. (2013): Moving Beyond the Numbers: What Does Gender Equality and Equity Really Mean? In: H. B. Holmarsdottir, V. Nomlomo, A. I. Farag & Z. Desai (Eds.) *Gendered Voices: Reflections on Gender and Education in South Africa and Sudan*. Rotterdam: Sense Publishers, pp. 11-24.
- Holmes, B. (1973): Conceptual Analysis and Empirical Enquiry. In: Edwards, R., Holmes, B. & Van de Graaff, J. (Eds.) *Relative Methods in Comparative Education. Report of a Meeting of International Experts*. Hamburg: UNESCO Institute for Education.
- Husén, T. (1979): *The School in Question: a Comparative Study of the School and Its Future in Western Societies*. London, New York: Oxford University Press.
- Husén, T. (1997): Two UNESCO Endeavours in Education: The Hamburg Institute and The International Institute for Educational Planning. Personal memoirs. Paper on the accompanying CD to the UNESCO publication *50 Years of Education*. Paris: UNESCO.
- Husén, T. & Postlethwaite, T. N. (Eds.) (1994): *The International Encyclopedia of Education*. Second Edition. Volume 2. Oxford: Pergamon Press.
- King, E. (1967): Book Reviews: International Study of Achievement in Mathematics. Phase I. A Comparison of Twelve Countries by Torsten Husén. *International Review of Education*, Vol. 13, No. 3, pp. 359-363.
- Mitter, W. (2009): Comparative Education in Europe. In: Cowen, R. & Kazamias, A. M. (Eds.) *International Handbook of Comparative Education*. Springer International Handbooks of Education, Volume 22. Dordrecht, Heidelberg, London & New York: Springer Science + Business Media B.V., pp. 87-99.
- O'Dowd, M., Winther-Jensen, T. & Wikander, L., (2015): Comparative Education in the North: Diversity in Unity. In: Jokila, S., Kallio, J. & Rinne, R. (Eds.) *Comparing Times and Spaces : Historical, Theoretical and Methodological Approaches to Comparative*

- Education*. Jyväskylä: Finsih Educational Research Association. Research in Educational Sciences 69, pp. 31-56.
- Palmer, J. A. (Ed.) (2001): *Fifty Modern Thinkers on Education. From Piaget to the Present*. Routledge Key Guides. Vol. 2. London and New York: Taylor & Francis Group.
- Phillips, D. & Schweisfurth, M. (2014): *Comparative and International Education. An Introduction to Theory, Method, and Practice*. Second Edition. London, New Delhi, New York & Sydney: Bloomsbury Academic.
- Postlethwait, T. N. (1995): International Empirical Research in Comparative Education. An Example of the Studies of the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). *Journal für Internationale Bildungsforschung*, Vol. 1, No. 1, pp. 1-19.
- Takala, T. (1996): Networking Among Researchers and Practitioners – the Experience of the Nordic Association for the Study of Education in Developing Countries. CIES conference, Williamsburg, Virginia, 08.03.1996.
- Tjeldvoll, A. (1998): The NICE Initiative. In: Tjeldvoll, A. & Smehaugen, A. (Eds.) *Scandinavian Comparative Education Research in Progress*. Oslo: NICE (Nordic Network of International and Comparative Education), pp. 1-7.
- Tjeldvoll, A. & Welle-Strand, A. (2004): School Management Training in the Education Value Chain: A Framework for Comparison of School Leader Training in Five Countries. Paper to CCEMA 2004.
- Wikander, L. (2013): Erasmus Network on Comparative Education – Cooperation, Development and International Understanding. In: *Conversaciones con un Maestro* (Liber Amicorum). Madrid: Ediciones Académicas, pp. 843-858.

http://www.iea.nl/completed_studies.html

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Genova, T. (2015): Torsten Husén – a Co-founder and Chairman of IEA from 1962 to 1978. In: Popov, N., Wolhuter, C., Ermenc, K., Hilton, G., Ogunleye, J., Niemczyk, E. (Eds.) *Quality, Social Justice and Accountability in Education Worldwide*. Vol. 13, No. 1. Sofia: Bureau for Educational Services, pp. 33-40.
2. Genova, T. (2016): Nordic Internationalists' Contribution to the Field of Comparative and International Education. In: Popov, N., Wolhuter, C., Kalin, J., Hilton, G., Ogunleye, J., Niemczyk, E. (Eds.) *Education Provision to Every One: Comparing Perspectives from Around the World*. Vol. 14, No. 1. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society, pp. 43-50.
3. Genova, T. (2016): Nordic Comparativists' Contribution to the Field of Comparative and International Education. In: Сборник от Есенни докторантски четения на ФНПП 2016. София: Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Том първи, pp. 131-143.

**ПУБЛИКАЦИИ В ОБЛАСТТА НА СРАВНИТЕЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ИЗВЪН
ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

1. Bakalova, M., Cuminsky, C., Finn, F., Gag, M., Genova, T. et al. (2015): *Breaking down Barriers from Education to Employment: The Journey Towards Inclusion for Vulnerable Groups*. Edited by Schroeder, J. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society.
2. Genova, T. (2015): Current Situation and Reforms Making Way for Future Positive Developments in the National Education System of Bulgaria: an Overview. In: Popov, N., Wolhuter, C., Ermenc, K., Hilton, G., Ogunleye, J., Niemczyk, E. (Eds.) *Quality, Social Justice and Accountability in Education Worldwide*. Vol. 13, No. 1. Sofia: Bureau for Educational Services, pp. 183-190.
3. Genova, T. & Popov, N. (2016): Presentation of Marc-Antoine Jullien's Work in Bulgarian Comparative Education Textbooks. In: Popov, N., Wolhuter, C., Kalin, J., Hilton, G., Ogunleye, J., Niemczyk, E. (Eds.) *Education Provision to Every One: Comparing Perspectives from Around the World*. Vol. 14, No. 1. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society, pp. 25-29.

РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

This study explores the field of comparative and international education (CIE) in 4 Nordic countries – Sweden, Norway, Finland and Denmark excluding Iceland by focusing on 14 most distinguished Nordic representatives' contribution to the field's development since the middle of the 20th century to the present days. The Nordic region is examined as a whole in CIE here.

In this part of Europe “there are two parallel and inseparable component parts of the field named comparative and international education” (Popov, 2014, p. 73). Hence, a distinction is made between the educators involved in both fields of research – internationalists working in the realm of international education and comparativists working in the field of comparative education.

A structural model has been built containing the names of both internationalists and comparativists who are associated with the organizations they belong to. On one hand, their individual contribution to the development of the field has been presented and on the other hand, their contribution to the development of the organizations' activities has been found.

The methodology used in this study includes: observation, interview, questionnaires, statistical data, bibliographical analysis, content analysis, historical analysis, comparison (description, analysis, synthesis), shaping, and generalization.

Chapter 1 of the study reviews the work and contribution of Torsten Husén in the period when he was a co-founder and a chairman of the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) in the 60 and 70 decades of the 20th century. At that particular time, the first major cross-national and widely reported IEA surveys were carried out. As a result, the IEA initial studies revolutionized the reality of CIE and the empirical approach was introduced into this scientific field.

Chapter 2 of this research focuses on the key achievements of 6 Nordic internationalists. They are Ingemar Fägerlind, Birgit Brock-Utne, Jon Lauglo, Holger Daun, Tuomas Takala, Lene Buchert. Firstly, their work and research activities are analyzed in order to find the individual contributions to the field and their prevailing characteristics. Secondly, they are regarded as a group which collaborated and rallied around the Nordic Association for the Study of Education in Developing Countries (NASEDEC) for nearly 20 years. In this respect, the crucial role of the national donor agencies, which assist developmental aid to education in financing and promoting international research, is examined.

Chapter 3 of this study points out the key achievements of 7 Nordic comparativists in the field of CIE. They are: Thyge Winther-Jensen, Reijo Raivola, Mina O'Dowd, Lennart Wikander, Heidi Biseth, Halla B. Holmarsdottir, Arild Tjeldvoll. Firstly, their research activities are analyzed in order to find the individual contributions to the field and their prevailing characteristics. Secondly, they are regarded as a group of scholars having a membership in the regional professional organization Nordic Comparative and International Education Society (NOCIES). In this respect, their role in the histories and development of NOCIES is examined as well as their involvement with three other societies in the field, namely CESE, CIES and WCCES, with which the Nordic society has been closely collaborating since its establishment.

Thus, by making an attempt at searching for the internationalists' and comparativists' scientific achievements, the author finds what the practical and theoretical development of the field of CIE in the Nordic countries looks like. It is concluded that both component parts of CIE in the Nordic countries complement each other and exist in unity, which allows both groups of educators to collaborate closely throughout the field's development. This relation is graphically presented using the matrix of research circumstances and potential responses by Phillips и Schweisfurth (2014, p. 67). In addition, six areas of contribution have been found.

To sum up, the field of CIE in the Nordic region is characterized by a large bulk of publications of textbooks, encyclopedias, yearbooks, journals, etc.; it has its well-established institutions and professional organizations and a great variety of methodological approaches. The institutionalization of CIE took place at the beginning of the period under review making way to the future development of the field. A new generation of educators of CIE is needed in order to give impetus to the newly emerging facets of CIE in the multicultural context of the Nordic countries.